

ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**Програма курсу за вибором
для учнів 8(9) класу загальноосвітніх навчальних закладів**

*Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах
(лист Інституту модернізації змісту освіти МОНУ
від 02.11.2015 №2.1/12-Г-70)*

Укладачі:

А.В.Ткач, методист міського методичного центру закладів освіти управління освіти Чернівецької міської ради;

Н.М.Клим, учитель української мови та літератури Чернівецької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1, учитель-методист.

Рецензенти:

Т.В.Мороз, доцент кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, кандидат філологічних наук;

Є.Д.Квітень, завідувач науково-методичним центром суспільно-гуманітарних дисциплін Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області;

О.Б.Кожуленко, вчитель української мови та літератури Чернівецького багатoproфільного ліцею №4, заслужений учитель України;

В.Д.Поливач, вчитель української мови та літератури СШ №102 м.Києва, учитель-методист

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПІСКА

Літературі належить важлива роль у становленні духовних принципів, переконань, любові до рідної мови, звичаїв, традицій, обрядів. Саме традиції мають надзвичайно важливе значення у формуванні стійких моральних норм, культури поведінки. Вони є фундаментом національного надбання, об'єднують минуле й майбутнє нашого народу, виховують національну гідність. Художні твори володіють універсальною здатністю впливати на формування світогляду особистості, акумулювати духовний досвід попередніх поколінь і трансформувати його в особистий досвід кожної людини. Звичаї, обряди і традиції, відображені в художніх творах, пробуджують в учнів почуття національної гідності, турботу за людей, милосердя, прагнення до доброчинності. Практично прилучаючись до народознавства, учнівська молодь вбирає в себе його філософський, ідейно-моральний, психологічний і естетичний зміст, поступово стаючи невід'ємною частиною рідного народу, нації.

Філософ Г.С.Сковорода наголошував, що людина сильна своєю громадянськістю, своїми почуттями любові до рідної землі, до духовних надбань свого народу. Вона ще змалечку повинна полюбити все, що її оточує, звичаї та обряди своїх дідів, пісні, які співають мама й бабуса. Народознавчі традиції, звичаї й обряди об'єднують минуле та майбутнє народу, старші й молодші покоління. Завдяки національним особливостям особистість здатна зберегти наступність традицій і звичаїв свого народу, продовжити шлях його соціального і культурного розвитку.

Метою курсу за вибором «Звичаї та обряди українського народу в контексті художньої літератури» для 8(9)-го класу є належне ознайомлення учнів із побутом, звичаями, традиціями та обрядами українського народу, виховання високої читацької та загальної культури, гуманізму, патріотизму й водночас сприяння шанобливому ставленню сучасного школяра до матеріальних та духовних цінностей інших народів.

Завдання курсу:

1) сприяти глибшому вивченню історії свого народу, його традицій, звичаїв, ідеалів, особливостей рідної культури, фольклору;

2) виховувати в учнів повагу до духовних скарбів українського народу, прагнення мати свій погляд на світ;

- 3) поглибити знання про календарну та родинну обрядовість українського народу;
- 4) навчати молодь визначати національну своєрідність і загальнолюдську значущість творів провідних українських письменників;
- 5) формувати в учнів бажання читати літературні твори, вміння сприймати й розуміти їх, здатність насолоджуватися мистецтвом слова;
- 6) розвивати мислення школярів (абстрактне, логічне, образне, асоціативне);
- 7) сприяти духовному збагаченню, всебічному розвитку, активному становленню та самореалізації підростаючого покоління.

Структура та зміст курсу передбачають через вивчення української літератури як могутнього джерела національної духовності, своєрідного генетичного коду поглибити знання про календарну та родинну обрядовість.

Навчальна програма включає у себе такі структурні елементи:

- ✓ пояснювальна записка;
- ✓ зміст навчального матеріалу та вимоги до навчальних досягнень учнів;
- ✓ орієнтовне календарно-тематичне планування;
- ✓ бібліографія.

Зміст навчального матеріалу поділено на такі розділи:

1. Вступ
2. Календарна обрядовість
3. Родинна обрядовість

Пропонована програма ґрунтується на сучасних підходах до творчої самореалізації особистості, враховує принципи системності, наступності, міжпредметних зв'язків, культуровідповідності, особистісно зорієнтованого навчання.

Курс за вибором «Звичаї та обряди українського народу в контексті художньої літератури» дає широкі можливості для відродження духовної культури і гуманістичних ідеалів національної самосвідомості учнівської молоді, для збереження ментальності народу, увічнення в підростаючих поколіннях специфічного, самотутнього, що є в кожній нації. Заняття з курсу повинні стати основою патріотичної вихованості учнів, їхнього громадського змушнення, високої моральності; сприяти становленню особистості, яка шанує звичаї, обряди і традиції, дбає про їх збереження і передачу майбутнім поколінням.

Програма розрахована на 35 годин. Навчальний курс рекомендовано реалізувати за 1 навчальний рік із розрахунку 1 година на тиждень.

Запропонована кількість часу на вивчення розділу, теми є орієнтовною. Учитель може її змінювати (у загальних межах 35 год).

Програма передбачає творчу співпрацю учителя й учня, а також індивідуальну самостійну роботу школяра (аналіз статей, словників, довідників, опрацювання відео- і аудіозаписів фольклорно-етнографічних свят, матеріалів Інтернет-сайтів, збір фольклорних матеріалів тощо).

8(9) КЛАС

35 год на рік. 1 год на тиждень. Резерв – 2 год

№ з/п	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
ВСТУП			
1	1	Роль художньої літератури у становленні духовних принципів, переконань особистості. Народознавство як джерело творчості українських письменників. Звичаї, традиції – компоненти народознавства. Обрядовість і звичаєвість. Сонцестояння як стрижень обрядового циклу. Народний календар—першооснова обрядовості. Класифікація обрядовості. Цікавість письменників до звичаїв, традицій,	Учні: знають і розуміють завдання та ключові проблеми народознавства; визначають роль народознавчих елементів у творах художньої літератури; мають уявлення про традиційно-народний, релігійний світогляд українців;

		обрядів народу та відтворення їх у художніх творах. Календарна обрядовість, її цикли (зимовий, весняний, літній, осінній). Атрибутика, символи, ритуали. Трудові, церковні, державні свята, їх смислове навантаження та роль сім'ї і громади в їх проведенні. Календарно-обрядовий фольклор. Родинна обрядовість: родильна, весільна, похоронна. Зміст та специфіка обрядовості. Родинно-обрядовий фольклор.	знаходять зв'язок календарної та родинної обрядовості з художньою літературою; розвивають самостійність мислення, уміння аргументовано доводити власні судження
КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ			
2-3	2	Різдвяна поезія митців слова ХХ ст. Яків Щоголів. «Колядка». Олекса Стефанович. «Над Христом». Борис Лисянський. «Свят-вечір». Богдан Лепкий. «Понесися, колядко», «У Різдвяну ніч», «Святвечір». Андрій Гарасевич. «Народився Христос». Григорій Чупринка. «В Різдвяну ніч», «Вифліємські пастухи». <i>Обряд колядування. Правічне значення колядки, утвердження вічності християнських традицій добра і злагоди, поняття родинного свята.</i>	Учні: мають уявлення про літературний процес ХХ ст.; уміють висловлювати своє ставлення до поезій різдвяного циклу, обраних учителем та запропонованих самими школярами для розгляду в класі, характеризувати ідейно-стильові особливості цих творів; користуються довідковими матеріалами; вчать напам'ять одну із поезій
4-5	2	Михайло Старицький. Внесок письменника у розвиток українського театру. Драма «Ой не ходи, Грицю, та й та вечоринці». Розкриття соціальних особливостей сільського життя. Образи Марусі, Гриця та Хоми. <i>Вечоринці, колядування та інші народні звичаї та обряди у творі. Сцена з «козою» - найяскравіша в українській літературі.</i>	Учні: знають основні відомості про драматурга та значення його творчості для розвитку української літератури і театру; розвивають уміння читати текст за ролями й аналізувати його; вміють характеризувати дійових осіб, морально-етичний та духовний пафос твору
6	1	Юрій Федькович. Життєва доля, жанрове та тематичне багатство творчості. Змалювання фольклорних традицій українського народу. «Колядка», цикл поезій «Маланка». Театралізована поема «Наша Маланка дністровая». <i>Художнє змалювання обряду Маланки</i>	Учні: дають загальну характеристику творчості письменника; виразно й осмислено читають його поезії; визначають особливості відзначення Старого Нового року, Різдва у своєму краї; усвідомлюють важливість збереження традицій свого народу
7-8	2	Михайло Стельмах. Відомості про життєвий і творчий шлях митця. Повість «Щедрий вечір» - енциклопедія народознавства. Образ Михайлика. <i>Посвячення хлопчика батьками в женці як вікова хліборобська традиція. Святвечір, Коляда як народні обряди.</i>	Учні: розуміють умови розвитку творчості письменників-шістдесятників, світовідчуття цих митців, усвідомлюють еволюцію словесного мистецтва; мають уявлення про творчу спадщину митця;

			висловлюють власні роздуми (дискутують) про справжні людські цінності, <i>формують</i> себе як національно свідому особистість; <i>розвивають</i> уміння робити узагальнені висновки
9	1	Борис Грінченко. Життя і творчість (огляд) Цикл « Весняні сонети » зі збірки « Під хмарним небом » (найяскравіші твори — « Весна іде!... », « Весна прийшла! Гаї зазеленіли... », « Іди у гай!... », « Вона співа, що згинули морози... », « І світ воскрес! І працівник великий... » <i>Зустріч весни, закликання.</i>	Учні: <i>знають</i> основні відомості про письменника та його місце в мистецькому процесі; <i>розвивають</i> уміння читати й аналізувати вірші, <i>визначають</i> їхні основні мотиви; <i>сприймають</i> специфіку символів, незвичайне бачення світу; <i>вчать напам'ять</i> одну із поезій
10-11	2	Богдан Лепкий. Огляд життя і творчості. Великодня поезія - спогади про рідний край, про відзначення світлого дня Воскресіння у поєднанні із зовнішніми атрибутами цього свята — урочистою церковною відправою, гарними крашанками, запашними пасками та пробудженням природи. « На Голготу », « Страсті », « Біля плащаниці », « Старосвітська наша плащаниця », « Кінчім жалобу », « Лист до рідних », « Пригадую собі », « Христос воскрес », « На Великдень ». Глибока ностальгійна любов до села, до його мешканців, звичаїв та обрядів, відгомін веселих срібних дзвонів у поезіях великоднього циклу. <i>Великодні свята в Україні.</i>	Учні: <i>дають</i> загальну характеристику творчості Б. Лепкого; <i>виразно й осмислено читають</i> його поезії; <i>знають</i> атрибути свята Воскресіння Господнього, <i>визначають</i> особливості відзначення Великодня у своєму краю; <i>усвідомлюють</i> справжню вагу духовних цінностей у житті людини
12	1	Григорій Квітка-Основ'яненко - знавець народних звичаїв та обрядів. Оповідання « От тобі і скарб ». Жанрова структура та художня спрямованість твору. Поєднання реальних картин селянського життя із фольклорно-фантастичними мотивами. Образи-персонажі твору. Хома Масляк – комічний образ забобонної людини, створений на основі контамінації народних демонологічних мотивів. <i>Повнота змалювання картини українського Великодня.</i>	Учні: <i>знають</i> творчість письменника; <i>розвивають</i> навички визначення жанрової структури та художньої спрямованості твору; <i>аналізують</i> образи, художні засоби, особливості композиції; <i>розвивають</i> пошукові здібності, творчу уяву
13	1	Богдан-Ігор Антонич. Короткі відомості про життя та загальна характеристика творчості. « Зелені свята ». Яків Щоголів « Клечана неділя ». Культ рослинності і магія заклинання у поезії. Елементи і атрибути Зелених свят. <i>Зелені свята, Трійця в художній літературі.</i>	<i>дають</i> загальну характеристику творчості письменників; <i>розвивають</i> уміння читати й аналізувати поетичні твори, <i>визначають</i> їхні основні мотиви; <i>мають уяву</i> про народну ритуально-обрядову складову

			Зелених свят, знають основні елементи та атрибути
14-15	2	<i>Свято Івана Купала та його відображення у творчості українських письменників.</i> Марко Черемшина. Нарис із гуцульського життя «На Купала, на Івана». Співставлення двох культурних напрямків – язичництва та християнства. Образи-символи у творі. Василь Мисик. «Під Івана Купала». Роль описів природи у змалюванні обрядового дійства. Оригінальність художніх засобів у поезії. Яків Щоголів. «Ніч під Івана Купала» (з народного оповідання). Реальне і фантастичне у творі.	Учні: мають уявлення про творчість М.Черемшини, Я. Щоголева та В.Мисика; визначають стилістичні особливості творів; уміють розповідати про один із найдавніших обрядів слов'ян; розвивають пошукові здібності
16-17	2	Юрій Федькович. Основні віхи життя і творчість письменника. «Люба-згуба» - перша повість письменника, народжена тугою за рідним краєм. Вплив повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненки «Маруся» на написання твору «Люба-згуба». Спільне та відмінне у творах Федьковича й Квітки-Основ'яненки. Трагічна історія кохання. Герої повісті – люди з великою життєвою енергією і відвагою, з невгамовними пристрастями, готові за образу честі розплачуватися кров'ю. Духовне і релігійне вихованні тогочасної молоді. <i>Зображення картини храмового дня на Гуцульщині.</i>	Учні: знають творчість Ю.Федьковича, розуміють місце письменника в українській літературі; порівнюють і аналізують творчість Федьковича та Квітки-Основ'яненки; визначають жанр твору, пояснюють особливості сюжету, коментують основну проблему; визначають стильові особливості повісті
РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ			
18-19	2	Марко Кропивницький. Огляд життя і творчості. П'єса «Дай серцю волю – заведе в неволю». Змалювання реалістичної картини сільського життя та стосунків між представниками різних верств населення через розкриття характерів персонажів. Паралель із сучасною дійсністю. Естетична значущість п'єси – величність, глибока народність, поетичність та емоційна наснаженість мови твору. Переклади п'єси на інші мови. Гармонійне поєднання української етнографії з актуальними проблемами тогочасного суспільства, виразність змалювання тяжкого і водночас високодуховного народного життя. <i>Вечорниці як одна з форм вечірніх розваг молоді.</i>	Учні: знають і вміють розповісти про письменника, назвати його основні твори; розвивають навички визначення теми, провідної думки твору; визначають засоби зображення образів-персонажів; висловлюють роздуми про проблему стосунків між представниками різних верств населення у тогочасному суспільстві, роблять порівняльний аналіз із сьогоденням; уміють розповісти про вечорниці як одне із найулюбленіших зібрань молоді
20-21	2	Т.Г. Шевченко – новатор української драматургії.	Учні: знають творчу спадщину Великого Кобзаря, оцінюють значення

		«Назар Стодоля» - історично-побутова драма чи сентиментально-побутова п'єса? Відтворення життя і побуту різних соціальних верств українського суспільства у п'єсі. Використання народної мови, зображення народних звичаїв та обрядів у творі. Образи-персонажі п'єси. Хома Кичатий, Стеха – уособлення негативних людських якостей: хитрощів, користолюбства, нікчемності, підлабузництва, безчестя, егоїзму. Статечність, повага до традицій, старших і водночас гідність, безкомпромісність. <i>Обряд вечорниць та сватання у драмі.</i>	Т.Г.Шевченка для розвитку української культури і духовності; <i>визначають</i> жанр твору, основну проблему; <i>визначають</i> стильові особливості п'єси; <i>розуміють</i> значущість детальних описів народних звичаїв та обрядів у п'єсі; <i>усвідомлюють</i> справжню вагу моральних цінностей у житті людини; <i>розвивають</i> пошукові здібності, творчу уяву
22	1	Левко Боровиковський. Основні віхи життя і творчості. Обряди та повір'я у баладі «Маруся». Використання народної лексики, створення неповторного колориту українського побуту. Романтична балада «Чарівниця» - літературна інтерпретація пісні «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці». Образи твору. Гострий, демонічний егоїзм – основна риса характеру Марусі. <i>Естетична функція поетичних описів ворожіння, замовляння, етнографічних подробиць народного обряду весілля.</i>	Учні: <i>знають і вміють</i> розповісти про письменника, назвати його основні твори; <i>розвивають</i> навички визначення теми, провідної думки твору; <i>аналізують</i> художні засоби розкриття внутрішнього світу персонажів; <i>визначають</i> роль у творі поетичних описів родинно-побутових обрядів
23-24	2	Григорій Квітка-Основ'яненко. Загальна характеристика життєвого шляху та драматургічного доробку Соціально-побутова комедія «Сватання на Гончарівці». Поєднання у творі жанрових рис комедії, комічної опери, інтермедії, міщанської драми, водевілю. Сюжет і композиція. Ідейно-художнє значення п'єси. Стецько – найколеритніший образ комедії. <i>Обряд сватання.</i>	Учні: <i>уміють</i> дати загальну характеристику драматургічного доробку письменника; <i>визначають</i> жанр твору, <i>пояснюють</i> особливості сюжету та композиції, <i>коментують</i> основну проблему; <i>висловлюють</i> міркування про поведінку та моральні пріоритети персонажів; <i>вчать</i>ся писати твори-роздуми
25-26	2	Іван Нечуй-Левицький. Огляд життя та творчості. Мотив приреченості долі у повісті «Пропаші». Лукина та Улас – жертви несправедливого, аморального та жорстокого громадського світу. Трагізм героїв повісті – свідчення неспроможності існування їх вибору у суспільстві. Вплив навколишнього середовища на характери та долі персонажів. <i>Звичай та традиції у творі. Обряд сватання.</i>	Учні: <i>знають</i> творчість письменника; <i>визначають</i> тему, провідну думку повісті; <i>вміють</i> прокоментувати зміст твору, визначити його жанр, пояснити особливості сюжету; <i>аналізують</i> образи персонажів твору; <i>визначають і розуміють</i> стильові особливості повісті
27-28	2	Михайло Старицький – український письменник, театральний і культурний діяч, один із найвидатніших вітчизняних драматургів. «За двома зайцями» - комедія з міщанського побуту. Проблема соціальної	Учні: <i>знають</i> творчу спадщину письменника, <i>визначають</i> його роль у розвитку української драматургії;

		нерівності, висміювання життя українських русифікованих міщан Києва. Персонажі комедії, їх мова Галя Лимар – дівчина з народу. Кумедна штучність Проні та Голохвастова — результат добровільної втрати природності, агресивного заперечення своєї українськості – початку моральної деградації. <i>Відображення народного побуту, звичаїв, традицій та обрядів у творі (іменини, заручини, показ приданого, обряд перед вінчанням).</i>	<i>розвивають</i> навички визначення жанру твору, його теми та провідної думки; <i>уміють</i> визначити основні засоби змалювання образів п'єси; <i>мають уявлення</i> про народний побут, звичаї, традиції та обряди, описані у творі; <i>висловлюють</i> власні міркування, <i>дискутують</i> про актуальність зображуваних проблем у сучасному суспільстві
29	1	Василь Стефаник – один із кращих майстрів психологічної новели у світовій літературі. Проводи рекрута як останнє прощання з рідним селом, як останнє прощання батька й матері з єдиним сином та завершення трагедії у новелах «Виводили з села» та «Стратився» . Розкриття образів-персонажів. <i>Обряд голосіння.</i>	Учні: дають загальну характеристику творчості письменника; <i>визначають</i> жанрові особливості та проблематику творів; <i>розуміють</i> суть обряду голосіння, його використання автором у психологічних новелах
30-31	2	Григорій Квітка-Основ'яненко. Історично-побутовий роман «Пан Халявський» . Іронічно-саркастична «похвала» духовно убогого, забобонного, ураженого лінівством українського провінційного панства XVIII ст. Сатирична маска героя-оповідача (характеристика головного героя Трушка Халявського, образ світу в його свідомості). <i>Детальне змалювання українського побуту, обряду першого гоління.</i>	Учні: <i>уміють</i> розповідати про найцікавіші факти з життя та творчості письменника; <i>розвивають</i> навички визначення теми, провідної думки роману; <i>визначають</i> жанрові та стильові особливості твору; <i>мають уявлення</i> про обряд першого гоління; <i>вчать</i> ся дискутувати, аргументовано доводити власні судження
32-33	2	Урок-підсумок. Бесіда про твори, вивчені протягом навчального року. Презентація проекту «Відродження і популяризація народних звичаїв та обрядів»	Учні: <i>уміють</i> робити загальні висновки про письменників, їхні твори; <i>висловлюють</i> власні міркування, <i>дискутують</i> про важливість відродження і популяризації народних звичаїв та обрядів; <i>закріплюють</i> уміння презентувати творчі проекти

Рекомендована література

1. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. — К., 1988. — 189 с.
2. Бочко О. Формування національної свідомості честі і гідності молодих українців засобами філологічних дисциплін // <http://khpethl.edu.kh.ua/Files>
3. Бондаренко Г. Л. Народний золотослів як засіб формування вчителя-філолога, народознавця для обновлюваної національної школи /Бондаренко Г. Л., Йовенко Л. І. – Умань : «АЛМІ», 2002. – 48 с.
4. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні народні погляди та вірування.-К.,1993.

5. Весілля: У 2 кн. / Передм. О.Правдюк. — К.: Наук, думка, 1970. — Кн. 1. — 451 с. — Кн. 2. — 476 с.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. — К.: Оберіг, 1991. — Т.1. — 450 с.; Т. 2. — 445 с.
7. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. — Т. 1. — К.: Либідь, 1993. — 392 с.
8. Дем'янюк Т. Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки. — К., 1993.
9. Драчук Л. Морально-етичне виховання учнів на традиціях українського народу, відображених у творах українських письменників. // Українська література в загальноосвітній школі. — 1999. — №2. — С.20-26.
10. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персонал / За ред. Ю. Римаренка, .Ф. Кураса. - К., 1993.- 188 с.
11. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості. — К., 1998. — С 126—142.
12. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості в Україні. — К.: Наук, думка, 1974. — 159 с
13. Климець Ю. Купальська обрядовість на Україні. — К., 1990. — 142 с
14. Клочек Г. Про сучасний стан шкільної літературної освіти в Україні /Григорій Клочек // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка [Серія: Філологічні науки]. — Випуск 85. — С. 19—33.
15. Колесса Ф. Українська усна словесність. — Едмонтон, 1983. — С 66—80.
16. Костомаров М. Слов'янська міфологія.-К.,1994; Милорадович В. Українська відьма: Нариси з української демонології.-К.,1993; Нечуй-Левицький І.
17. Лозинський Й. Українське весілля / Упоряд. і вступ, ст. Р.Ф. Кирчіва. — К.: Наук, думка, 1992. — 174 с.
18. Українські народні свята та звичаї. — К.: Т-во «Знання» України, 1993. —112 с.
19. Українська література в системі українознавства: Посібник / С. Денисюк, П.Кононенко. — К.: НДІУ, 2005. — 248 с.
20. Ушинський К. Про народність в громадському вихованні / Ушинський К. Д. // Вибрані педагогічні твори. У 2 т. - К. — 1983. - С. 43-104.
21. Русова С. Українська національна школа / Русова С. Україна. — 1991. — 5. — С. 44.
22. Сасенко Г., Серединська Г., Петренко Т., Шевчук В. Народознавство як спосіб формування громадянських якостей особистості. -<http://valeolog.net/ru/pages/995/>
23. Скуратівський В. Дідух: Свята українського народу. — К.: Освіта, 1995. — 272 с.
24. Скуратівський В. Місяцелік. Український народний календар. — К., 1993. — 207 с.
25. Стельмахович М. Народна педагогіка. — К., 1985.
26. Стельмахович М. Школа і педагогіка в умовах становлення української держави // Рідна школа, 1996. — № 5-6, С. 12-18.
27. Українські символи / За ред. М. Дмитренка. — К., 1994. — 140 с.
28. Ушинський К. Д. Про народність в громадському вихованні / Ушинський К. Д. // Вибрані педагогічні твори. У 2 т. - К. — 1983. - С. 43-104.
29. Чмихов М. Кургани як явище давньої культури. — К., 1993. — 144 с.

**Орієнтовне календарно-тематичне планування курсу за вибором
«Звичаї та обряди українського народу в контексті художньої літератури»
для учнів 8(9) класу загальноосвітніх навчальних закладів***

№ з/п	Тема заняття	К-сть год	Дата пров
1.	Вступ. Роль художньої літератури у становленні духовних принципів, переконань особистості. Народознавство як джерело творчості українських письменників. Звичаї, традиції – компоненти народознавства. Обрядовість і звичаєвість. Народний календар. Класифікація обрядовості (календарна і родинна обрядовість). Календарно-обрядовий та родинно-обрядовий фольклор. Цікавість письменників до звичаїв, традицій, обрядів народу та відтворення їх у художніх творах.	1	
Календарна обрядовість			
2.	Різдвяна поезія митців слова XX ст Яків Щоголів. «Колядка». Олекса Стефанович «Над Христом». Борис Лисянський «Свят-вечір». Богдан Лепкий «Понесися, колядко», «У Різдвяну ніч», «Святвечір». Андрій Гарасевич «Народився Христос», Григорій Чупринка «В Різдвяну ніч», «Вифліємські пастухи». Відтворення обряду колядування у поетичних творах. Значення колядки.	1	
3-4.	Михайло Старицький. Внесок письменника у розвиток українського театру. Драма «Ой не ходи, Грицю, та й та вечоринці». Розкриття соціальних особливостей сільського життя. Образи Марусі, Гриця та Хоми. Вечорниці, колядування та інші народні <i>звичаї та обряди у творі. Сцена з «козою» - найяскравіша в українській літературі.</i>	2	
5.	Юрій Федькович. Життєва доля, жанрове та тематичне багатство творчості. «Колядка», цикл поезій «Маланка». Художнє змалювання обряду Маланки в театралізованій поемі «Наша Маланка дністровая».	1	
6-7.	Михайло Стельмах. Відомості про життєвий і творчий шлях митця. Повість «Щедрий вечір» - енциклопедія народознавства. Образ Михайлика. Посвячення хлопчика батьками в женці як вікова хліборобська традиція. Святвечір, Коляда як народні обряди.	2	
8.	Контрольна робота за темою «Календарна обрядовість. Свята зимового циклу в контексті української літератури»	1	
9.	Борис Грінченко. Життя і творчість (огляд) Зустріч весни, закликання у поетичних творах. Цикл «Весняні сонети» зі збірки «Під хмарним небом» (найяскравіші твори — «Весна іде!...», «Весна прийшла! Гаї зазеленіли...», «Іди у гай!...», «Вона співа, що згинули морози...», «І світ воскрес! І працівник великий...»	1	

10.	Богдан Лепкий. Огляд життя і творчості. Великодня поезія «На Голготу», «Страсті», «Біля плащаниці», «Старосвітська наша плащаниця», «Кінчім жалобу», «Лист до рідних», «Пригадую собі», «Христос воскрес», «На Великдень». Глибока ностальгійна любов до села, до його мешканців, звичаїв та обрядів, відгомін веселих срібних дзвонів у поезіях великоднього циклу. Великодні свята в Україні.	1	
11.	Григорій Квітка-Основ'яненко - знавець народних звичаїв та обрядів. Змалювання картини українського Великодня в оповіданні «От тобі і скарб». Жанрова структура та художня спрямованість твору. Поєднання реальних картин селянського життя із фольклорно-фантастичними мотивами. Образи-персонажі твору. Хома Масляк – комічний образ забобонної людини, створений на основі контамінації народних демонологічних мотивів.	1	
12.	Богдан-Ігор Антонич. Короткі відомості про життя та загальна характеристика творчості. «Зелені свята». Яків Щоголів «Клечана неділя». Культ рослинності і магія заклинання у поезії. Елементи і атрибути Зелених свят. Зелені свята, Трійця в художній літературі.	1	
13.	Свято Івана Купала та його відображення у творчості українських письменників. Марко Черемшина. Нарис із гуцульського життя «На Купала, на Івана». Співставлення двох культурних напрямків – язичництва та християнства. Образи-символи у творі.	1	
14.	Василь Мисик. «Під Івана Купала». Роль описів природи у змалюванні обрядового дійства Івана Купала. Оригінальність художніх засобів у поезії. Яків Щоголів. «Ніч під Івана Купала»(з народового оповідання). Реальне і фантастичне у творі.	1	
15.	Юрій Федькович. Основні віхи життя і творчість письменника. «Люба-згуба» - перша повість письменника, народжена тугою за рідним краєм. Вплив повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненки «Маруся» на написання твору «Люба-згуба».Спільне та відмінне у творах Федьковича й Квітки-Основ'яненка. Трагічна історія кохання. Герої повісті – люди з великою життєвою енергією і відвагою, з неугасними пристрастями, готові за образу честі розплачуватися кров'ю. Духовне і релігійне вихованні тогочасної молоді. Зображення картини храмового дня на Гуцульщині.	2	
16.	Контрольна робота за темою «Календарна обрядовість. Свята літнього циклу в творчості українських митців слова».	1	
Родинна обрядовість			
17-18.	Марко Кропивницький. Огляд життя і творчості. П'єса «Дай серцю волю – заведе в неволю». Гармонійне поєднання української етнографії з актуальними проблемами тогочасного суспільства, виразність змалювання тяжкого і водночас високодуховного народного життя. Вечорниці як одна з форм вечірніх розваг молоді.	2	
19-20.	Т.Г. Шевченко – новатор української драматургії. «Назар Стодоля» - історично-побутова драма чи сентиментально-побутова п'єса? Відтворення життя і побуту різних соціальних верств українського суспільства у п'єсі. Використання народної мови, зображення народних звичаїв та обрядів у творі. Образи-персонажі п'єси. Хома Кичатий, Стеха – уособлення негативних людських якостей: хитрощів, користолюбства, нікчемності, підлабузництва, безчестя, егоїзму. Статечність, повага до традицій, старших і водночас гідність, безкомпромісність. Обряд вечорниць та сватання у драмі.	2	

21.	Левко Боровиковський. Основні віхи життя і творчості. Обряди та повір'я у баладі « Маруся ». Використання народної лексики, створення неповторного колориту українського побуту. Романтична балада « Чарівниця » - літературна інтерпретація пісні «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці». Образи твору. Гострий, демонічний егоїзм – основна риса характеру Марусі. Естетична функція поетичних описів ворожіння, замовляння, етнографічних подробиць народного обряду весілля.	1	
22. -2 3.	Григорій Квітка-Основ'яненко. Загальна характеристика життєвого шляху та драматургічного доробку Соціально-побутова комедія « Сватання на Гончарівці ». Поєднання у творі жанрових рис комедії, комічної опери, інтермедії, міщанської драми, водевілю. Сюжет і композиція. Ідейно-художнє значення п'єси. Стецько – найколеритніший образ комедії. Обряд сватання.	2	
24. -2 5.	Іван Нечуй-Левицький. Огляд життя та творчості. Мотив приреченості долі у повісті « Пропаші ». Лукина та Улас – жертви несправедливого, аморального та жорстокого громадського світу. Трагізм героїв повісті – свідчення неспроможності існування їх вибору у суспільстві. Вплив навколишнього середовища на характери та долі персонажів. Звичаї та традиції у творі. Обряд сватання.	2	
26. -2 7.	Михайло Старицький – український письменник, театральний і культурний діяч, один із найвидатніших вітчизняних драматургів. « За двома зайцями » - комедія з міщанського побуту. Проблема соціальної нерівності, висміювання життя українських русифікованих міщан Києва. Персонажі комедії, їх мова Галя Лимар – дівчина з народу. Кумедна штучність Проні та Голохвастова — результат добровільної втрати природності, агресивного заперечення своєї українськості – початку моральної деградації. Відображення народного побуту, звичаїв, традицій та обрядів у творі (іменини, заручини, показ приданого, обряд перед вінчанням).	2	
28.	Контрольна робота за темою «Родинна обрядовість. Народний обряд весілля в творчості М.Кропивницького, Т.Шевченка, Л.Боровиковського».	1	
29.	Урок-фестиваль відео- і аудіозаписів обрядів вечорниць, сватання та інших подробиць народного обряду весілля.	1	
30.	Василь Стефаник – один із кращих майстрів психологічної новели у світовій літературі. Проводи рекрута як останнє прощання з рідним селом, як останнє прощання батька й матері з єдиним сином та завершення трагедії у новелах « Виводили з села » та « Стратився ». Розкриття образів-персонажів. Обряд голосіння.	1	
31. -3 2.	Григорій Квітка-Основ'яненко. Історично-побутовий роман « Пан Халявський ». Іронічно-саркастична «похвала» духовно убогого, забобонного, ураженого лінивством українського провінційного панства XVIII ст. Сатирична маска героя-оповідача (характеристика головного героя Трушка Халявського, образ світу в його свідомості. Детальне змалювання українського побуту, обряду першого гоління.	2	
33.	Урок-презентація учнівських досліджень про родинні народні обряди	1	
34.	Контрольний твір на тему «Роль звичаїв, обрядів у житті людини»	1	
35.	Підсумковий урок-бесіда про вивчені твори та відтворення в них традицій звичаїв та обрядів українського народу. Презентація проекту «Відродження і популяризація народних звичаїв та обрядів»	1	

***Примітка.** Згідно з методичними рекомендаціями МОНУ курси за вибором оцінюються за рішенням педагогічної ради. Тому в орієнтовному плануванні є контрольні роботи. У разі не оцінювання години, відведені в календарному на проведення контрольних робіт, учитель на власний розсуд додає на вивчення окремих творів.